

бойында қалыптасатын құзыреттіліктер негізделді. Функционалдық сауаттылықты бастауыш сыныптан бастап қалыптастыру тиімді және нәтижелі болатындығы туралы айтылды.

Әдебиеттер:

1. <https://ulagat.com>/Н.К. Смагулова, А.К. Курманова, С.К. Жукенова/ Функционалдық сауаттылық: Жаңартылған білім мазмұны./ 2020ж.

2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру (бастауыш сыныптар). Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 66 б.

Муханмедина Л.Т.
«№66 мектеп-лицейі» КММ, Қарағанды қ.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ТӘСІЛІ – МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУ

Аннотация. Оқушының оқу сауаттылығын мәтінмен жұмыс жасау арқылы дамыту- тиімді тәсіл. Жаңа технологияларды меңгеріп, оқытудың интербелсенді стратегияларын үздіксіз түрлендіріп қолдану арқылы жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Кілт сөздер: оқу сауаттылығы, мәтін, дағды, білім, нәтиже, әдіс-тәсілдер.

Жаңартылған білім беру мазмұнында бағдарламалық грамматикалық білім тілдік төрт дағдыны қалыптастыру барысында жүзеге асып отырады. Коммуникативтік дағдыларды басшылыққа алып оқыту функционалды сауаттылықты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқушы тақырып аясында әдеби тіл нормаларын дұрыс және орынды қолдана білуге дағдыланып, лексикалық тақырыптар арқылы сөздік қорларын байыта отырып, сөздердің мағынасын түсінуге, мақсатқа сай орынды қолдануын жүзеге асырады. Негізінен, жаңартылған білім жүйесі – құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Төрт дағды коммуникативтік дағдылар: оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдылары болып табылады. Аталмыш дағдыларды меңгерудің өзіне тән ішкі ерекшеліктері бар. Сондықтан өтілетін тақырыпты жоспарлауда әр дағдының өзіндік ерекшеліктерін тиімді құрастыра білу үлкен жауапкершілікті талап етеді. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі. Яғни, функционалдық сауаттылық – тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі.

Қазіргі заман балалардың функционалды сауатты болуын талап етсе, соның бірі – оқу сауаттылығы.

Оқу сауаттылығы:

- Ақпаратты табу;
- Мәтінді интерпретациялау;
- Рефлексия және бағалаудан тұрады.

Оқу сауаттылығы дегеніміз – қарапайым тілмен айтқанда бала өзі оқып отырған ақпаратты толықтай қабылдай біліп, ішінен негізгісін ала білуі.

Бүгінгі шәкірт- ертеңгі маман. Ендеше қоғам талабына сәйкес сабақ сапасын көтеру, оқушының сабаққа деген қызығушылығы мен қабілетін арттыру бәріміздің міндетіміз. Демек, бір әдіспен шектелмей, шығармашылығын шыңдап, озық-тәжірибелерді пайдалана білу шарт. Олай дейтінім, бүгінгі күні сабақты ұйымдастырудың оқытудың жаңа технологиясы дамып, оны қолдану тәжірибеге енген кезеңде одан алыс қалукешірілмейтін жағдай. Осы орайда сөзім дәлелді болу үшін жұмыс барысындағы тәжірибемге тоқталсам. Мәселен, оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыруға, соның ішінде мәтінмен сауатты жұмыс жүргізе білуге үйрететін бірден-бір құрал – түрлі жаңа технологиялар, әдістер мен тәсілдер.

Сабақтың келесідей мақсаты мен міндеттері белгіленді:

- мектептің оқыту мақсатына тоқтала отырып, ойларын айта білуге жетелеу;
- мәтінмен жұмыс жасай білуге дағдыландыру;
- мәтінге сұрақ қоя білуге үйрету;
- берілген жоғары-төмен дәрежелі сұрақтарға жауап беру;
- мәтіннен негізгі идеяны таба білу;
- мәтінге сүйеніп диалог құрастыра білуге дағдыландыру;

- мәтіннен түсінгеніне сүйеніп, ой қорыта білуге дағдыландыру.

Сабақтың пән бойынша мақсаты айқындалғаннан кейін үш деңгейлі оқушыдан күтілетін нәтиже және оқушылар белгіленді.

С деңгейі – мәтін мазмұнын меңгереді, жеңіл сұрақтар құрап, жауап бере алады.

В деңгейі – мәтін мазмұнын меңгереді, жеңіл және күрделі сұрақтар құрастырып, жауап бере алады, мәтіннен алған жаңа ақпаратты сұрыптай алады, түрлі тапсырмаларды орындауда қолдана алады, рефлексия жасай алады.

А деңгейі - мәтінді түсінеді, жеңіл және күрделі сұрақтарға жауап бере алады, мәтін бойынша жеңіл және күрделі сұрақтар құрастыра алады, мәтіннен алған жаңа ақпаратты сұрыптай алады, түрлі тапсырмаларды орындауда қолдана алады, мәтін идеясын өмірмен байланыстырады, рефлексия жасап, ой қорытады.

Мысалы:

- Абай Құнанбайұлының «Он жетінші қара сөзінің» мазмұнын меңгерту, идеясын ашу;
- Абайдың қара сөздерін оқыту арқылы ақыл, қайрат, жүрек, ғылымның адам өмірінде алатын орнын түсінуге бағыттау;
- Өзінің ішкі жан дүниесіне үңілту арқылы өмірмен байланыстыра талдату;
- Мәтіннің танымдық сипатын, құрылымдық бөліктерін өздері байқап алатын, түсіне алатын нәтижеге жеткізу ;
- Мәтіннен оқып-түйгендері жайлы ой қорытуға бағыттау;
- Жұпта, топта жұмыстану арқылы жақын арада даму аймағын қалыптастыру.

Күтілетін нәтиже:

С деңгейі – мәтін мазмұнын меңгереді, жеңіл сұрақтар құрап, жауап бере алады.

В деңгейі – мәтін мазмұнын меңгереді, жеңіл және күрделі сұрақтар құрастырып, жауап бере алады, мәтіннен алған жаңа ақпаратты сұрыптай алады, түрлі тапсырмаларды орындауда қолдана алады, рефлексия жасай алады.

А деңгейі – мәтінді түсінеді, жеңіл және күрделі сұрақтарға жауап бере алады, мәтін бойынша жеңіл және күрделі сұрақтар құрастыра алады, мәтіннен алған жаңа ақпаратты сұрыптай алады, түрлі тапсырмаларды орындауда қолдана алады, мәтін идеясын өмірмен байланыстырады, рефлексия жасап, ой қорытады.

Оқушылардың оқу сауаттылығын арттыруға, негізгі проблеманы шешуге бағытталған келесідей әдіс-тәсілдер жоспарланып, тапсырмалар дайындалады: Кластер әдісі, «Қар үйіндісі», «Егер, онда, өйткені...», «Фишбоун», Эссе, «Синквейн», «Жуан-жіңішке сұрақтар» мәтіннен алған түсінігін жинақтау, өзге оқушылардың пікірін тыңдау және есте сақтау дағдыларын жетілдіруде «Қар кесегі» әдісі өте тиімді болды. Қар кесегі берілген оқушылар қолындағы қар кесегін келесі оқушыға ұсына отырып қара сөз мазмұнын айтуды бір сөйлеммен бастады, екінші оқушы алғашқыны қайталап, өзі бір сөйлеммен жалғады. Сонымен қайталанып, мәтін мазмұны қар кесектерінің үйіндісі арқылы құралды.

Осылайша, зерттеу сабақтарын өткізу барысында мәтінмен жұмыс жасауға, оқушылардың оқу сауаттылығын арттыруға тиімді келесідей интербелсенді әдіс-тәсілдерді сабақта түрлендіріп қолдану туралы ұсынымдар беріледі:

- Мәтінмен жұмыс барысында белсенді оқыту әдістерін түрлендіріп, күрделендіріп беру;
  - Мәтінмен жұмыс барысында оқушыларға дайын сұрақтар беріп қоймай, сұрақтарды оқушылардың өздеріне құрауға мүмкіндік беру.
  - Мәтінді мұқият оқу дағдысын бақылауға бағытталған тапсырмаларды жиірек дайындау;
- Мәтінмен жұмыс барысында келесі интербелсенді әдістерді пайдаланған тиімді:

Мәтін мазмұнымен танысуда:

- «Кластер»;
- «Категориялы топтастыру»;
- «Болжамды оқу»;
- «Инсерт»;
- «Тірек жазба»;

Мәтінді талдау кезінде:

- «Топтық жоба қорғау»;
- «Жуан-жіңішке сұрақтар»;
- «Ішке-сыртқа»;
- «ТИ»;
- «Аквариум»;

Мәтінді қорытуда:

- «Фишбоун»;
- «Егер, онда, өйткені»;
- «Эссе»;
- «Қар үйіндісі», т.б.

Қорыта келгенде, оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыруда, мәтінмен сауатты жұмыс жасауға жетелейтін интербелсенді әдіс-тәсілдерді орынды, сауатты қолдана білу – әр педагогтың міндеті. Ендеше заман ағымынан қалмай, түрлі жана технологияларды меңгеріп, оқытудың интербелсенді стратегияларын үздіксіз түрлендіріп қолдану арқылы ғана жақсы нәтижелерге, көздеген мақсаттарға қол жеткізуге болады:

- көркем шығармада суреттелген оқиға, кейіпкерлер іс-әрекеті мен қарым-қатынасының нақты өмірмен байланысын көрсетуді;

- мәтін туралы ауызша және жазбаша пікір білдіруді;
- әдеби кейіпкерге, туысқандарына, достарына хат, құттықтау жазуды;
- көркем шығармадан алған әсерін жазбаша түрде (8-10 сөйлем) орындауды;
- ауызша, жазбаша сөйлеуде мақал-мәтелдерді орынды қолдануды;
- сөйлегенде, жазғанда көркем сөз, шешендік сөз үлгілерін қолдануды;
- тақырыбы бір-біріне үндес шығармалардың кейіпкерлерін, оқиғаларын салыстыруды;
- көркем шығармада суреттелген оқиға, кейіпкерлер іс-әрекеті мен қарым-қатынасының нақты өмірмен байланысын көрсетуді.

Сонымен, болашақ ұрпақтың ана тіліне деген махаббатын арттырып, сөзінің, тілінің түзелуіне қызмет етейік.

Мұғаліммін, білім беру- міндетім,
Болсам деймін жерге- жауын, гүлге- күн.
Бойымдағы бәрін берем барымның,
Алсам болды шәкіртімнің құрметін!- демек ұстаздық жолымда тынымсыз

еңбек етіп, жас ұрпақтың тіл тазалығына адалдығы мен белсенділігін арттыруға күш-жігерімді жұмылдыра бермекпін!

Әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде орыс тілінде мектептердегі «Қазақ тілі» пәні бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы – Астана, 2016.

2. Тілдік пәндер сабақтарына қажетті мәтіндік оқу материалдарын таңдау бойынша педагогтерге арналған әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар. - Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019.

3. Әлімов А. Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014

Мырзагулова А.Ш., Дюсекова А.Ж.
«№66 мектеп-лицейі» КММ, Қарағанды қ.

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН АРТТЫРУ ШАРТЫ РЕТІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Мақала аясында біз педагогтар мен ата-аналар қоғамын толғандыратын мәселелерге тоқталамыз: білімге қатысты "функционалдық сауаттылық" дегеніміз не және ол қазіргі мектеп оқушыларына қалай пайдалы болуы мүмкін? Ол мектепте қалай қалыптасады және қандай жағдайларда қолданылады? Неліктен таза академиялық білім ересек өмірде сәттілікке жету үшін жеткіліксіз? Неліктен мұғалім балалардағы функционалдық сауаттылықты дамытумен айналысады? Мұғалімнің функционалдық сауаттылыққа ие екенін және бұл балаларға қалай әсер ететінін қалай түсінуге болады? Елімізде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру арқылы жалпы білім беру сапасын арттыруға бағытталған қандай іс-шаралар жүзеге асырылады?

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, білім, ақпарат, талап, даму, бағалау.